

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
G. FEDERICO MANCINI
ΠΟΥ ΑΝΑΠΤΥΧΘΗΚΑΝ ΣΤΙΣ 10 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1983¹

*Κύριε πρόεδρε,
Κύριοι δικαστές,*

1. Στην παρούσα προδικαστική υπόθεση, καλείστε για μία ακόμα φορά να εξακριβώσετε το περιεχόμενο και τα όρια της απαγορεύσεως που περιέχεται στο άρθρο 30 της συνθήκης ΕΟΚ. Πρόκειται στην περίπτωση αυτή να διαπιστωθεί αν ορισμένες εσωτερικές διατάξεις, οι οποίες αφορούν την εμπορία ζύθου και εφαρμόζονται τόσο στα εθνικά όσο και στα εισαγόμενα προϊόντα, μπορούν, άμεσα ή έμμεσα να προκαλέσουν περιορισμούς στις εισαγωγές.

Συνοψίζω τα πραγματικά περιστατικά. Η εταιρεία περιορισμένης ευθύνης De Kikvorsch Groothandel-Import-Export BV (στο εξής: De Kikvorsch) με έδρα το Deest, κοινότητα Druten (Κάτω Χώρες), κλήθηκε ενώπιον του αγορανομικού δικαστή του πρωτοδικείου του Arnhem για να απολογηθεί σχετικά με διάφορες κατηγορίες. Μεταξύ αυτών περιλαμβάνεται και η κατηγορία ότι έχει εισαγάγει από την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας και διέθεσε (ή τουλάχιστον διέθεσε μέσω τρίτων) στο εμπόριο στις Κάτω Χώρες το ζύθο που αποκαλείται «Berliner Kindl Weiße Bier». Ο ζύθος αυτός δεν συγκεντρώνει δύο από τους όρους που επιβάλλει η ολλανδική νομοθεσία. Πράγματι, η οξύτητά του είναι ίση με 3,2 και, επομένως, κατώτερη από την ελάχιστη (3,9) οξύτητα που προβλέπει το άρθρο 6, ψηφίο 4, της κανονιστικής αποφάσεως περί ζύθου που θεσπίστηκε το 1976 (Verordeningenblad Bedrijfsorganisatie της 31ης Αυγούστου 1976, αρ. 36)· επί πλέον, είναι συσκευασμένος σε δοχεία των οποίων

η επισήμανση αναγράφει την «αρχική πυκνότητα», αντίθετα από την απαγόρευση που προβλέπει το άρθρο 7, παράγραφος 3, της ίδιας διατάξεως.

Με απόφαση της 28ης Δεκεμβρίου 1981, ο ολλανδός δικαστής ανέβαλε την έκδοση οριστικής αποφάσεως και, κατ' εφαρμογή του άρθρου 177 της συνθήκης ΕΟΚ, ζήτησε από το Δικαστήριο αν η εφαρμογή διατάξεων, όπως οι διατάξεις που μόλις ανέφερα, επί του ζύθου που εισάγεται από άλλο κράτος μέλος, όπου παρασκευάζεται και διατίθεται στο εμπόριο σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία, πρέπει να θεωρηθεί ως «μέτρο ισοδύναμου αποτελέσματος προς ποσοτικό περιορισμό επί των εισαγωγών, το οποίο απαγορεύεται από το άρθρο 30 της συνθήκης ΕΟΚ κατά το μέτρο που παρακωλύει ή εμποδίζει το εμπόριο ζύθου».

2. Για την ορθή κατανόηση της διαφοράς, είναι σκόπιμο να αναφερθούν ορισμένα στοιχεία της ολλανδικής νομοθεσίας. Πράγματι, πρέπει να θεωρηθεί ότι τα ερωτήματα του παραπέμπontos δικαστή, μολονότι είναι διατυπωμένα κατά τρόπο γενικό και αναφέρονται στο άρθρο 30, αποβλέπουν στην πραγματικότητα στο να διαπιστωθεί αν ορισμένες εθνικές διατάξεις επί της εμπορίας του ζύθου συμπίδάζονται με τη συνθήκη. Αλλά, ιδού το ζήτημα, οι κανόνες αυτοί καθεαυτοί, δηλαδή στη συγκεκριμένη μορφή τους, δεν ενδιαφέρουν εδώ. Αντίθετα, χρησιμοποιούνται ως αφηρημένη παράμετρος που επιτρέπει να μετρηθεί η πραγματική έκταση εφαρμογής του κοινοτικού κανόνα. Για να είμαι ειλικρινής, πρόκειται για ένα τέχνασμα και

¹ — Μετάφραση από τα ιταλικά.

προσθέτω ότι το τέχνασμα αυτό δεν είναι σπάνιο. Τα εθνικά δικαστήρια χρησιμοποιούν συχνά την προδικαστική παραπομπή σε περιπτώσεις οι οποίες θα προσφέρονταν περισσότερο για άσκηση απευθείας προσφυγών κατά των κρατών μελών λόγω μη εκπληρώσεως των υποχρεώσεων που τους επιβάλλονται από τη συνθήκη ή από τις διατάξεις του παραγώγου δικαίου· κατά τον τρόπο αυτό, εμπλέκοντας το Δικαστήριο στο έργο τους της υποκαταστάσεως, υφιστέρχονται στις αρμοδιότητες ή στις πρωτοβουλίες που ανήκουν ουσιαστικά στην Επιτροπή.

Όμως, καιίτοι έχει το πλεονέκτημα ότι ανοίγει νέους τομείς στις παρεμβάσεις του Δικαστηρίου και, κατά συνέπεια, προάγει την τήρηση του δικαίου, η υποκατάσταση της Επιτροπής από τη Δικαιοσύνη εμφανίζει τουλάχιστον δύο μειονεκτήματα. Αφενός, καταλήγει σε αποφάσεις οι οποίες, εκφράζοντας την ειδική αρμοδιότητα που αναφέρει το άρθρο 177, δεν παράγουν τα αποτελέσματα των αποφάσεων που εκδίδονται επί των προσφυγών που ασκούνται απευθείας δυνάμει των άρθρων 169, 170 και 171. Αφετέρου, εμποδίζει το Δικαστήριο, το οποίο στον τομέα των προδικαστικών αποφάσεων δεσμεύεται από το ερώτημα που του έχει υποβληθεί, να εξετάσει τις εσωτερικές διατάξεις αμφίβολης νομιμότητας λαμβάνοντας υπόψη το κανονιστικό πλαίσιο, μέσα στο οποίο εντάσσονται.

Αλλά ας επανέλθουμε στην παρούσα υπόθεση και ας εξετάσουμε την ολλανδική έννομη τάξη. Το διάταγμα περί ζύθου, το οποίο αναφέρθηκε ήδη, θεσπίστηκε από το «Produktschap voor Bier» (του οποίου η αρμοδιότητα στον τομέα αυτόν προκύπτει από το νόμο περί βιομηχανικής οργανώσεως, «Wet op de Bedrijfsorganisatie» και από το μέτρο, με το οποίο ιδρύθηκε ο οργανισμός αυτός, «Instellingswet Produktschap voor Bier» κατ' εφαρμογή της αποφά-

σεως που έλαβε στις 31 Αυγούστου 1983 το Συμβούλιο υπουργών της Οικονομικής Ενώσεως της Benelux αφορούν το ζύθο, η απόφαση αυτή περιέχει, μεταξύ άλλων, την απαγόρευση διαθέσεως στο εμπόριο ζύθου με δαμό οξύτητας (pH = προ-υδρογόνο) κατώτερη από 3,9, ενώ δεν απαγορεύει να αναφέρεται η αρχική πυκνότητα.

Όπως έχω ήδη αναφέρει, στην προκειμένη υπόθεση η κανονιστική απόφαση του 1976 έχει σημασία ως προς δύο διατάξεις: το άρθρο 6, παράγραφος 4, και το άρθρο 7, παράγραφος 3. Το πρώτο άρθρο ορίζει: «Με εξαίρεση το ποτό που αναφέρεται στο άρθρο 1, στοιχείο j)» (πρόκειται για τον όξινο ζύθο) «η οξύτητα (pH) των ποτών που αναφέρονται στην παρούσα απόφαση πρέπει να είναι υψηλότερη από 3,9». Το δεύτερο άρθρο προβλέπει δύο απαγορεύσεις. Την απαγόρευση να αναφέρεται η αρχική πυκνότητα του ζύθου στην προσσκευασία ή στην επισήμανση και, στην παράγραφο 2, την απαγόρευση να διατίθεται στο εμπόριο στις Κάτω Χώρες ζύθος, του οποίου η αρχική πυκνότητα δεν περιλαμβάνεται σε μια από τις κατηγορίες που αναφέρονται στην πρώτη παράγραφο. Πάντως, η συσκευασία πρέπει να παρέχει πληροφορίες ως προς την αρχική πυκνότητα, όπως ορίζει το άρθρο 9, παράγραφος 2, στοιχείο b). Αλλά, αντί να εκφράζεται σε αριθμούς, το ποσοστό οξύτητας πρέπει να εκφράζεται με αναφορά στην κατηγορία, στην οποία ανήκει ο ζύθος και, επομένως, υπό μορφή αρχικών γραμμάτων. Έτσι, υπάρχει η «Kat. S», για το ζύθο πυκνότητας ίσης ή μεγαλύτερης του 15,5· η «Kat. I» για το ζύθο, του οποίου η πυκνότητα είναι μεταξύ 11 και 13,5· η «Kat. II», για το ζύθο, του οποίου η πυκνότητα είναι μεταξύ 7 και 9,5· η «Kat. III», για το ζύθο, του οποίου η πυκνότητα είναι μεταξύ 1 και 4.

Τέλος, ενώ απαγορεύει να αναφέρεται στη συσκευασία η ειδική τιμή της αρχικής πυκνότητας, η ολλανδική νομοθεσία επι-

βάλλει να αναφέρεται ο αλκοολικός τύπος στη συσκευασία των αλκοολούχων ποτών (μεταξύ των οποίων προφανώς και ο ζύθος), τα οποία πωλούνται στο κοινό για να καταναλωθούν αλλού και όχι επί τόπου. Η διάταξη περιλαμβάνεται στο άρθρο 14, παράγραφος 1, στοιχείο β), του νόμου περί ποτών και καφενείων, ξενοδοχείων και εστιατορίων της 7ης Δεκεμβρίου 1964 (Stbl. 386), όπως τελικώς τροποποιήθηκε με το νόμο της 14ης Δεκεμβρίου 1977 (Stbl. 675).

3. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι μια κανονιστική ρύθμιση, όπως αυτή που περιέγραψε προηγουμένως, είναι ικανή να βλάψει τουλάχιστον έμμεσα το ενδοκοινοτικό εμπόριο. Πραγματικά, θεωρίζοντας ότι για να διατεθεί στο εμπόριο ο ζύθος δεν μπορεί να έχει θαμνό οξύτητα κατώτερο από 3,9, τίθεται μια προϋπόθεση άγνωστη στα άλλα κράτη μέλη και εμποδίζει τη διάθεση στην εθνική αγορά εισαγόμενου ζύθου περισσότερο όξινου. Όσον αφορά την απαγόρευση να αναφέρεται σε αριθμούς η αρχική πυκνότητα, είναι προφανές το πρόσφορο της απαγορεύσεως αυτής στο να παρεμποδίζει την εισαγωγή ζύθου, στη συσκευασία του οποίου εμφανίζεται η τιμή της πυκνότητας αυτής, λόγω παλιάς συνήθειας. Πράγματι, ο μη ολλανδός παραγωγός ο οποίος θέλει να το αποφύγει αυτό πρέπει να συσκευάσει διαφορετικά (και κατά τρόπο σύμφωνο προς τη νομοθεσία των Κάτω Χωρών) το ζύθο που προορίζεται να διατεθεί στο εμπόριο στο εσωτερικό του κράτους αυτού.

Φυσικά, τα κράτη μέλη είναι ελεύθερα να ρυθμίζουν την παραγωγή, τη διανομή και την κατανάλωση του ζύθου στο έδαφός τους. Διατηρούν την εξουσία αυτή, εφόσον δεν υπάρχει ακόμη στον τομέα αυτόν κοινοτική κανονιστική ρύθμιση. Υπενθυμίζω ότι στις 26 Ιουνίου 1970, η Επιτροπή υπέ-

βαλε στο Συμβούλιο πρόταση οδηγίας περί προσεγγίσεως των νομοθεσιών των κρατών μελών περί ζύθου (GU C 105, 1970, σ. 17)· αλλά η πρόταση αυτή (η οποία εξάλλου δεν ρύθμιζε τον ελάχιστο θαμνό οξύτητας και την ένδειξη της αρχικής πυκνότητας επί της συσκευασίας) στο μεταξύ αποσύρθηκε.

Πάντως, και μετά τη διαπίστωση αυτή, παραμένει γεγονός ότι η ελευθερία των κρατών μελών περιορίζεται από το άρθρο 30 της συνθήκης ΕΟΚ, όπως έκρινε πολλές φορές με αποφάσεις του το Δικαστήριο. Έτσι, με την απόφαση της 26ης Ιουνίου 1980 στην υπόθεση 788/79, Gilli και Andres (Racc. 1980, σ. 2071), έκρινε ότι: «ελλείπει κοινών κανόνων για την παραγωγή και την εμπορία του επίδικου προϊόντος, εναπόκειται στα κράτη μέλη να ρυθμίσουν, το καθένα στο έδαφός του, ό,τι αφορά την παραγωγή, τη διανομή και την κατανάλωση του προϊόντος αυτού, υπό τον όρο πάντως ότι οι ρυθμίσεις αυτές δεν είναι ικανές να φέρουν εμπόδια στο ενδοκοινοτικό εμπόριο αμέσως ή έμμεσα, να το εμποδίσουν πραγματικά ή που να μπορούν να το εμποδίσουν» (σκέψη 5). Παρόμοιες διαπιστώσεις δρίσκονται και στη μεταγενέστερη απόφαση της 19ης Φεβρουαρίου 1981 στην υπόθεση 130/80, Kelderman (Συλλογή 1981, σ. 527, σκέψη 5).

Για να μη επιίπτει στην απαγόρευση που προβλέπει το άρθρο 30 μια κρατική ρύθμιση, η οποία έχει το περιεχόμενο της ολλανδικής κανονιστικής ρυθμίσεως, πρέπει είτε να συγκεντρώνει τις προϋποθέσεις που αναφέρονται στο άρθρο 36, και ιδίως την προϋπόθεση που αναφέρεται στην προστασία της υγείας, είτε να ανταποκρίνονται σε μια από τις επιταγές (την εντιμότητα στις εμπορικές συναλλαγές και την προστασία των καταναλωτών) που το Δικαστήριο έκρινε ότι υπερισχύουν της προαναφερόμενης απαγορεύσεως. Υπενθυμίζω σχετικά τις αποφάσεις της 20ής Φε-

βρουαρίου 1979 στην υπόθεση 120/78 Rewe κατά Bundesmonopolverwaltung für Branntwein, Racc. 1979, σ. 649· της 26ης Ιουνίου 1980 στην υπόθεση 788/79, Gilli, που έχει αναφερθεί· της 19ης Φεβρουαρίου 1981 στην υπόθεση 130/80 Kelderman, που έχει ήδη αναφερθεί. Επομένως, πρέπει να εξακριβωθεί, αν σε μια περίπτωση όπως η προκειμένη, συντρέχει μία από τις δύο εξαιρέσεις.

4. Αρχίζω με την εξέταση της απαγορεύσεως της εμπορίας ζύθου βαθμού οξύτητας κατώτερου από 3,9, παρατηρώντας ότι όσο μικρότερος είναι ο βαθμός οξύτητας, ο οποίος αναφέρεται με τα σύμβολα pH, τόσο πιο όξινος είναι ο ζύθος.

Το παραπέμπον δικαστήριο, το οποίο είναι μάλλον φειδωλό στις πληροφορίες του, δεν αναφέρει υπό ποίο πρίσμα η κανονιστική ρύθμιση που αναφέρεται στο ζύθο μπορεί να δικαιολογηθεί. Στο σημείο 5 της παραπεμπτικής αποφάσεως περιορίζεται να αναφέρει ότι η λύση των προβλημάτων που υποβάλλονται στο Δικαστήριο «απαιτεί την ερμηνεία του άρθρου 30 και ενδεχομένως του άρθρου 36 της συνθήκης ΕΟΚ». Τίποτε άλλο δεν αναφέρει. Αντίθετα, κατά την έγγραφη διαδικασία και σαφέστερα ακόμη κατά την προφορική διαδικασία, τα μέρη (η κυβέρνηση των Κάτω Χωρών, η επιχείρηση De Kikvorsch, η Επιτροπή, η γαλλική κυβέρνηση) αναφέρθηκαν ευρέως στις εξαιρέσεις, για τις οποίες μίλησα προηγουμένως. Όμως, τα στοιχεία που προσκόμισαν και οι καταθέσεις των πραγματογνωμόνων στο πλαίσιο της κύριας δίκης με παρακινούν να θεωρήσω ότι το άρθρο 6, παράγραφος 4, της αποφάσεως του 1976 δεν οφείλεται στην ανάγκη προστασίας της υγείας των προσώπων και, επομένως, δεν δικαιολογείται κατά το άρθρο 36.

Όπως αναφέρεται στα πρακτικά της συνεδριάσεως της 19ης Οκτωβρίου 1981, ένας πραγματογνώμονας του Produktschap voor Bier δήλωσε ότι «για να καθοριστεί αν η μικρότερη οξύτητα έχει επιπτώσεις στη διατήρηση του ζύθου...» — και, επομένως, έμμεσα στην υγεία του καταναλωτή — «πρέπει να γίνουν περισσότερο λεπτομερείς αναλύσεις». Κατά την ίδια συνεδρίαση, ένας άλλος πραγματογνώμονας δήλωσε ότι το ποσοστό οξύτητας είχε καθοριστεί από την ολλανδική νομοθεσία με βάση το ζύθο που παραδοσιακά παρασκευάζεται και πωλείται στις Κάτω Χώρες και ότι «η προστασία της δημόσιας υγείας δεν έπαιξε κανένα ρόλο στον καθορισμό του ποσοστού οξύτητας».

Εξάλλου, η κυβέρνηση των Κάτω Χωρών υποστήριξε κατά την έγγραφη διαδικασία ότι ο ορισμός του επιπέδου οξύτητας που έδωσε η επιτροπή υπουργών της Οικονομικής Ενώσεως της Benelux και επαναλαμβάνεται από την απόφαση του 1976 βασίζεται στην παραδοσιακή αντίληψη ως προς τη γεύση του ζύθου. Αντίθετα, δεν ανέφερε την ύπαρξη σχέσεως μεταξύ του ορισμού της οξύτητας και της διατήρησης του προϊόντος. Στη συνέχεια, κατά την προφορική διαδικασία, ο εκπρόσωπος της ίδιας κυβερνήσεως ανέλυσε ακόμη περισσότερο τη θέση του επί του σημείου αυτού υποστηρίζοντας ότι η διάταξη περί του ποσοστού οξύτητας δεν έχει την παραμικρή σχέση με την προστασία της υγείας.

Τέλος, τόσο κατά την έγγραφη όσο και κατά την προφορική διαδικασία, η επιτροπή υποστήριξε συνεχώς ότι η εν λόγω διάταξη θεσπίστηκε από τις ολλανδικές αρχές για να προστατευθούν οι τύποι ζύθου, οι οποίοι παραδοσιακά παράγονται και διατίθενται στο εμπόριο στην Benelux. Προς επιβεβαίωση του ισχυρισμού αυτού,

αναφέρθηκε κυρίως στη γνώμη που διατυπώθηκε με σημείωμα της 18ης Νοεμβρίου 1981 από το διευθυντή του Ινστιτούτου CIVO-analyse TNO που προσκομίστηκε ενώπιον του παραπέμπτου δικαστηρίου. Με το έγγραφο αυτό επιβεβαιώνεται ακριβώς ότι «ο καθορισμός 3,9 pH στο άρθρο 6 της αποφάσεως περί ζύθου έχει κυρίως ως σκοπό να εξασφαλίσει την παραγωγή συνεχώς ενός συγκεκριμένου τύπου ζύθου χρησιμοποιώντας όσο το δυνατόν αγνότερη μαγιά», ότι «με τον τρόπο αυτό μπορεί να αποφεύγεται η δημιουργία υπερβολικά υψηλής οξύτητας, πράγμα που δεν ανταποκρίνεται στον επιδιωκόμενο τύπο ζύθου», και ότι επιτυγχάνεται έτσι προστασία κατά «ενδεχόμενης αλλοιώσεως, πράγμα που μπορεί επίσης να έχει ως αποτέλεσμα τιμές pH κατώτερες από 3,9».

Αλλά εκτός από αυτά που προέκυψαν κατά τη διαδικασία, η αδυναμία επικλήσεως της προστασίας της υγείας αποδεικνύεται κατά κάποιο τρόπο από την ίδια την ολλανδική έννομη τάξη, η οποία επιτρέπει την εμπορία ζύθου οξύτητας μικρότερου βαθμού από 3,9, υπό τον όρο ότι συγκεντρώνουν ορισμένες προϋποθέσεις και αναφέρονται με ειδική ονομασία. Έτσι, το άρθρο 1, στοιχείο j), της αποφάσεως του 1976 ορίζει ότι ως όξιнос ζύθος θεωρείται «το ποτό που λαμβάνεται: 1) είτε με φυσική ζύμωση αρχικής πυκνότητας τουλάχιστον 11° Plato, συνολικής οξύτητας τουλάχιστον τριάντα χιλιοστοίσοδυνάμων NaOH ανά λίτρο και πτητικής οξύτητας τουλάχιστον 2 χιλιοστοίσοδυνάμων NaOH ανά λίτρο, το οποίο πρέπει να παρασκευάζεται από γλεύκος για την παραγωγή του οποίου προστίθεται σίτος κατ' αναλογία 30% του συνολικού βάρους των χρησιμοποιούμενων αμυλούχων ή ζαχαρούχων πρώτων υλών· 2) είτε με υψηλή ζύμωση, της οποίας η αρχική οξύτητα και πυκνότητα ταυτίζονται με εκείνες του ζύθου που αναφέρεται στο

σημείο 1) ανωτέρω». Κατά το άρθρο 9, παράγραφος 4, αυτό το ίδιο το ποτό «πρέπει να αναφέρεται με μια από τις ακόλουθες ονομασίες: gueuze, gueuze-lambic, lambic ή και krieg lambic», όταν χρησιμοποιούνται για την παρασκευή τους «κεράσια, χυμός κερασιών ή απόσταγμα κερασιών».

Το σύνολο αυτό των στοιχείων επιβάλλει δύο παρατηρήσεις. Η πρώτη είναι προφανής: η διάταξη που αφορά το ελάχιστο ποσοστό οξύτητας του ζύθου θεσπίστηκε αποκλειστικά για να εξασφαλιστεί ότι ο ζύθος που παράγεται και διατίθεται στο εμπόριο στις Κάτω Χώρες (και στο υπόλοιπο της Benelux) είναι ζύθος που παραδοσιακά παρασκευάζεται και καταναλώνεται στις Κάτω Χώρες. Σχετικά με το θέμα αυτό αξίζει τον κόπο να υπογραμμιστεί ότι ο ζύθος παρασκευάζεται σύμφωνα με δύο μεθόδους: την αλκοολική ζύμωση με μαγιά (που παρέχει ζύθο με συντελεστή οξύτητας όχι κατώτερο από 3,9) και την όξινη μεικτή ζύμωση (που παρέχει ζύθο με συντελεστή κατώτερο από το βαθμό που αναφέρεται). Δεν χρειάζεται να λεχθεί ότι η πρώτη μέθοδος κατ' εσχόλη προτιμάται στις Κάτω Χώρες. Η δεύτερη παρατήρηση αναφέρεται στο στοιχείο «προστασία της υγείας». Έχει καταδειχθεί ότι ο βαθμός οξύτητας μπορεί, τουλάχιστον θεωρητικά, να έχει ορισμένη επίδραση στη διατήρηση του προϊόντος, αλλά είναι επίσης προφανές ότι η παράμετρος 3,9 δεν δικαιολογείται από το γεγονός αυτό. Συντελεστές αισθητά κατώτεροι εξασφαλίζουν επίσης κατά το ίδιο μέτρο τη διατήρηση του προϊόντος και, επομένως, την υγεία των καταναλωτών.

Πρέπει ακόμη να τεθεί το ερώτημα — και εξετάζω έτσι τη δεύτερη άποψη, κατά την οποία το άρθρο 6, παράγραφος 4, της αποφάσεως μπορεί να θεωρηθεί κατ' αρχήν ως νόμιμο — αν η απαγόρευση εμπορίας

άλλων ζύθων εκτός από τους όξινους με pH κατώτερο από 3,9 μπορεί να δικαιολογηθεί σε σχέση με την προστασία του καταναλωτή. Η ολλανδική κυβέρνηση προσβέβει τη θέση αυτή. Κατά την άποψή της, όπως είδαμε, οι διατάξεις του 1976 που καθορίζουν γενικά τα χαρακτηριστικά του ζύθου (συμπεριλαμβανομένου και του κατώτατου συντελεστή οξύτητας) και, ιδίως, τις προϋποθέσεις (και τις ειδικές ονομασίες) του όξινου ζύθου έχουν απλώς ως σκοπό την περιγραφή των κοινότροπων τύπων ζύθου που υπάρχουν στην Βενελυξ. Όμως, εκτός από τους όξινους ζύθους, το είδος του ζύθου που παράγεται συνήθως στις Κάτω Χώρες με ζύμωση με μαγιά έχει ακριβώς συντελεστή οξύτητας όχι κατώτερο από 3,9. Απαγορεύοντας, ακόμη και με τις περιορισμένες εξαιρέσεις που ανέφερα, την εμπορία περισσότερο όξινων ζύθων, οι ολλανδικές αρχές αποβλέπουν τελικά στην προστασία των συνηθειών του εγχώριου καταναλωτή. Βεβαίως, οι συνηθειές αυτές είναι παλαιές και αξίζουν το μεγαλύτερο σεβασμό. Πλην όμως, κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου, είναι ασφαλώς αδύνατο να περιληφθούν στην κατηγορία των επιτακτικών αξιών, των οποίων η προστασία νομιμοποιεί ενδεχόμενους περιορισμούς του ενδοκοινοτικού εμπορίου. Εξάλλου, ούτε και η ολλανδική κυβέρνηση υποστήριξε μέχρι τέλους μια τόσο ριψοκίνδυνη θέση. Υπό τις προϋποθέσεις αυτές, θεωρώ ότι η εν λόγω απαγόρευση συνιστά καταφανώς μέτρο ισοδύναμου αποτελέσματος προς ποσοτικούς περιορισμούς επί των εισαγωγών.

Ο εκπρόσωπος της γαλλικής κυβέρνησης διατύπωσε διαφορετική άποψη. Υπενθύμισε ότι η κανονιστική ρύθμιση των Κάτω Χωρών επιτρέπει την παραγωγή και εμπορία όξινων ζύθων, επιβάλλοντας πάντως οι ζύθοι αυτοί να έχουν διαφορετική ονομασία. Από αυτό συνάγεται, κατά τη γνώμη της, ότι το κρίσιμο σημείο της υποθέσεως που έχει υποβληθεί στο Δικαστήριο

από το δικαστή του Arrhem βρίσκεται στον ορισμό του προϊόντος που μπορεί να χαρακτηριστεί ως «ζύθος». Η παρατήρηση είναι λεπτή. Το πρόβλημα που συνίσταται στον προσδιορισμό της έννοιας του «ζύθου» υπάρχει και θα τίθεται εφόσον οι εθνικές έννομες τάξεις δεν είναι εναρμονισμένες στον τομέα αυτό. Πάντως, το ερώτημα του δικαστή δεν αναφέρεται στο ζήτημα αυτό και θεωρώ ότι δεν χρειάζεται κατ' ανάγκη να εξεταστεί. Ο εκπρόσωπος της κυβέρνησεως των Κάτω Χωρών διατύπωσε την ίδια άποψη και συμφωνώ απόλυτα μαζί του.

5. Θα αναλύσω τώρα το δεύτερο σκέλος του ερωτήματος αυτού, με το οποίο ερωτάται το Δικαστήριο αν η απαγόρευση να αναφέρεται στη συσκευασία και στη σχετική επισήμανση η ειδική τιμή της αρχικής πυκνότητας του ζύθου, συμβιβάζεται με το άρθρο 30 της συνθήκης. Η κυβέρνηση των Κάτω Χωρών δεν αμφισβητεί ότι η διάταξη αυτή μπορεί να παρεμποδίσει έμμεσα τις εισαγωγές, αλλά υποστηρίζει ότι η προστασία του καταναλωτή την καθιστά νόμιμη. Αυτό για το οποίο πρόκειται είναι να αποφευχθεί η σύγχυση, από τον καταναλωτή, του συντελεστή αρχικής πυκνότητας με τον συντελεστή του αλκοολικού τίτλου και, κατ' αυτό τον τρόπο η πλάνη ως προς μια ιδιότητα που χαρακτηρίζει το προϊόν. Πράγματι, μια τέτοια σύγχυση είναι δυνατή επειδή, όπως έχω ήδη αναφέρει, η ολλανδική νομοθεσία, αντίθετα από τη νομοθεσία των άλλων κρατών μελών (αναφέρομαι, για παράδειγμα, στη γερμανική νομοθεσία), ορίζει ότι ο αλκοολικός τύπος πρέπει να αναγράφεται στη συσκευασία του ζύθου.

Θεωρητικά, το επιχείρημα ευσταθεί. Ένα κράτος πρέπει να μπορεί να θεσπίζει ειδικούς κανόνες που να εφαρμόζονται στα

εθνικά και στα εισαγόμενα προϊόντα, προκειμένου να προστατεύσει τον καταναλωτή από τον κίνδυνο πλάνης. Εξάλλου, ακριβώς για να ρυθμίσει μια σημαντική πλευρά της οικονομικής δραστηριότητας σε σχέση με τα συμφέροντα του καταναλωτή το Συμβούλιο Ήεσπισε στις 18 Δεκεμβρίου 1978 την οδηγία 79/112/ΕΟΚ, περί προσεγγίσεως των νομοθεσιών των κρατών μελών σχετικά με την επισήμανση και την παρουσίαση των τροφίμων που προορίζονται για τον τελικό καταναλωτή, καθώς επίσης και τη διαφήμισή του (ΕΕ ειδ. έκδ. 03/024, σ. 33).

Πάντως, οι παρεμβάσεις των κρατών υπόκεινται σε περιορισμούς, ακόμα και όταν, όπως στην προκειμένη περίπτωση, αφορούν τομείς που δεν έχουν ακόμα εναρμονιστεί. Μπορούν να θεωρηθούν νόμιμες μόνο αν δεν χρησιμοποιούν μέσα, τα οποία υπερβαίνουν το αποτέλεσμα — στην παρούσα υπόθεση την προστασία του καταναλωτή — το οποίο επιδιώκουν. Το Δικαστήριο αντιμετώπισε πρόσφατα το ζήτημα αυτό με την απόφαση της 9ης Δεκεμβρίου 1981, υπόθεση 193/80, Επιτροπή κατά Ιταλίας (Συλλογή 1981, σ. 3019). Επρόκειτο για το αν μια ιταλική διάταξη που απαγόρευε το εμπόριο και την εισαγωγή όξους γεωργικής προελεύσεως, διαφορετικού από εκείνο που προέρχεται από την όξινη ζύμωση του οίνου και

επιφύλασσε την ονομασία «όξος» στο όξος από οίνο ήταν σύμφωνη με το άρθρο 30 της συνθήκης. Το Δικαστήριο έκρινε ότι ήταν ασυμβίβαστη, αλλά αναγνώρισε ότι η ιταλική κυβέρνηση έχει την ευχέρεια να προστατεύσει τους ιταλούς καταναλωτές που «έχουν συνηθίσει στο ότι ο όρος “aceto” χρησιμοποιείται στο εμπόριο μόνο για το όξος από οίνο», με άλλους τρόπους εκτός από την απαγόρευση της εμπορίας, «ιδίως δε με την υποχρεωτική επικόλληση κατάλληλης επιγραφής [επισήμανσης] εμφανιούσης τη φύση του παλουμένου προϊόντος και περιεχοσής προσδιορισμούς ή πρόσθετα στοιχεία προσδιορίζοντα τον τύπο του προσφερομένου προς πώληση όξους» (σκέψη 27).

Τώρα, αν η αρχή αυτή εφαρμοστεί στην προκειμένη περίπτωση καθίσταται προφανές ότι είναι δυνατό να προστατευτεί ο καταναλωτής από τον κίνδυνο συγχύσεως μεταξύ αρχικής πυκνότητας και αλκοολικού τίτλου, χωρίς να απαγορευτεί η διάθεση στο εμπόριο του προϊόντος, στην επισήμανση του οποίου αναφέρεται η ένδειξη της αρχικής πυκνότητας. Αρκεί, κατά τη γνώμη μου, η ένδειξη αυτή να αναγράφεται κατά τρόπο σαφή, δηλαδή οποιοσδήποτε να μπορεί να αντιλαμβάνεται για τι πρόκειται και να την ξεχωρίζει εύκολα από την ένδειξη του αλκοολικού τίτλου.

6. Για όλες τις σκέψεις που αναπτύχθηκαν μέχρι τώρα, προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει στα ερωτήματα που διατύπωσε ο αγορανομικός δικαστής του πρωτοδικείου του Arnhem, με απόφαση της 28ης Δεκεμβρίου 1981, στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας εναντίον της εταιρείας περιορισμένης ευθύνης De Kikvorsch ως εξής: Η απαγόρευση διαθέσεως, ή διαθέσεως μέσω τρίτων, στο εμπόριο ζύθου που έχει συντελεστή οξύτητας (pH) κατώτερο από 3,9, καθώς και η απαγόρευση αναγραφής στην προσυσκευασία ζύθου ή στη σχετική επισήμανση της τιμής της αρχικής πυκνότητας του ζύθου εμπίπτει στην έννοια των «μέτρων ισοδύναμου αποτελέσματος προς ποσοτικούς περιορισμούς επί των

εισαγωγών» που αναφέρονται στο άρθρο 30 της συνθήκης ΕΟΚ. Το ίδιο ισχύει και στην περίπτωση, κατά την οποία η έννομη τάξη κράτους μέλους επιτρέπει την εμπορία ζύθου με κατώτερο συντελεστή οξύτητας (του αποκαλούμενου «όξινου ζύθου») υπό τον όρο ότι ο ζύθος αυτός εμφανίζει ορισμένα εγγενή χαρακτηριστικά και συγκεντρώνει ορισμένες προϋποθέσεις εμφάνισης.